

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/347512688>

ВПЛИВ АНТИЦИПУВАННЯ ТА ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Article · April 2012

CITATIONS

0

READS

10

1 author:



Bondar Ekaterina

Kyryvi Rih State Pedagogical University

31 PUBLICATIONS 7 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:



Adaptation of the questionnaire "Active citizenship of young people" [View project](#)



Psychological mechanisms of the relationship of anticipation and life competence [View project](#)

УДК 316.477

К.М. ШЕСТОПАЛОВА

ВПЛИВ АНТИЦИПУВАННЯ ТА ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Статтю присвячено аналізу впливу процесу антиципації та феномену життєвої компетентності на адаптацію до професійної діяльності молодих спеціалістів. Виділені типи прогнозів, які призводять до відмови від роботи за фахом або втрати кваліфікації.

Ключові слова: життєва компетентність, антиципація, адаптація.

Наскрізні, багатфакторні соціальні й економічні зміни українського сьогодення вимагають від молодих спеціалістів постійного пристосування до нових умов та передбачення актуальних запитів ринку праці. Проте отримані нами дані лонгітюдного дослідження взаємозв'язку життєвого антиципування і компетентності дають нам змогу звернутися до аналізу специфіки антиципування професійного шляху та пов'язаних із нею дезадаптивних стратегій поведінки [15]. По-перше, ми зіткнулися з фактом відмови від професійної реалізації за спеціальністю в молодих спеціалістів зі стажем до одного року, які були академічно успішними при отриманні фаху. Другим варіантом відмови від професійної реалізації було свідоме безробіття та грошове утримування 25–28-річних чоловіків та жінок своїми батьками. По-третє, протягом експериментальної роботи ми спостерігали явище постійної зміни місць роботи з працевлаштуванням на 2–3 місяці в молодих людей зі стажем до восьми років. Тому, на нашу думку, зазначені стратегії поведінки є виявом життєвої некомпетентності на когнітивному рівні та пов'язані з особливостями антиципування.

Отже, *мета статті* полягає в аналізі семантичних репрезентацій структури суб'єктивної моделі професіонала молодих спеціалістів із відмовою від реалізації за фахом, для виділення специфіки антиципаційних схем життєвої некомпетентності та стратегій подолання.

Адаптація являє собою процес у психології, що розглядається як пристосування людини до існуючих у суспільстві вимог та критеріїв оцінювання за рахунок присвоєння норм та цінностей цього суспільства [16]. Ряд учених розглядають адаптацію в межах необіхевіористської парадигми з двох позицій: як стан гармонізації балансу між потребами індивіда та вимогами середовища; як процес, завдяки якому досягається баланс. Адаптація розглядається з позицій розгляду мотиваційної та поведінкової сфер, без урахування вербального компонента [1].

Інше тлумачення адаптації ми можемо знайти у працях психоаналітиків [13; 14]. Згідно з концепцією Х. Хартманна, адаптація

містить процеси, що пов'язані з конфліктними ситуаціями, та процеси, котрі входять до вільної від конфліктів сфери "Я", які є основою концепції здоров'я людини. Основу адаптації особистості, на думку психоаналітиків, зокрема А. Фрейд, становлять захисні механізми, що в межах певної ситуації можуть виявлятися у девіантній адаптації [13; 14].

У психодраматичному й інтеракціоністському розумінні адаптація відзначається як успішне використання зовнішніх умов для досягнення особистісних цінностей, спрямованості та домагань. Л. Філіпс відзначає такі компоненти адаптації – ефективність адаптаційного рішення, що повинна відповідати віку та статі; гнучкість поведінки в критичних умовах зі здатністю використовувати ситуацію. Адаптивна поведінка, крім зазначених компонентів, характеризується виявом ініціативи та чітким визначенням власного майбутнього [18]. П. Горностай у межах психодраматичного підходу вводить поняття рольової адаптації, що містить взаємний збіг рольових очікувань і рольових домагань партнерів взаємодії [4].

Отже, ми розглянули адаптацію з позицій розуміння процесу як поведінково-мотиваційного, глибинного, в основі яких лежать захисні механізми психіки, як рольову взаємодію та моделі поведінки. Проте слід поставити запитання: що лежить в основі зазначеної поведінки, механізмів і взаємодії? Виходячи з логіки цього запитання, треба звернутись до когнітивної сфери особистості: до породження моделей поведінки, смислу адаптаційних процесів. Теорії когнітивної психології розглядають адаптацію як процес пізнання та відбору інформації про внутрішній і зовнішній світ, що базується на відсутності протиріччя між цими уявленнями. Л. Фестінгер розглядає з цих позицій наявність протиріч і взаємозалежність між суб'єктивними уявленнями та реальною ситуацією як консонантні, дисонантні та нерелевантні відносини. Передбачення можливої фрустрації розглядається автором як адаптаційна поведінка: дії уникнення або запобігання фрустрацій [12]. Це співзвучно з розумінням антиципування в структурі компетентності, що була запропонована Дж. Равеном [10].

Виходячи з вищезазначеного, виникає теоретична суперечність між процесами зменшення дисонансу та уникання ситуації як адаптивних в концепції Л. Фестінгера та стратегіями подолання й ефективного, творчого вирішення в положеннях про адаптаційні процеси Л. Філіпса. Ми вважаємо, що подібну суперечність можна експериментально перевірити й уточнити на основі побудови семантичного простору "образу професіонала" як когнітивного компонента та порівняти з даними стратегій подолання. На основі отриманих даних семантичних репрезентацій, можна проаналізувати специфіку антиципування.

Гіпотеза нашого дослідження полягає у такому:

1) у складі психосемантичних репрезентацій життєвої компетентності виявляються стійкі структури, що виступають як еталонні та зумовлені етносоціальними, гендерними та професійними факторами;

2) змістовні параметри репрезентацій життєвої компетентності при антиципуванні особистісного майбутнього корелюють із такими особистісними характеристиками, як ціннісні орієнтації, показники психологічного часу особистості.

Семантичні характеристики суб'єктивної моделі професіонала ми розуміємо в рамках трактування цієї проблеми О. Артем'євою, Н. Курбет, В. Петренком. На основі досліджень В. Петренка, О. Улибіної, Т. Титаренко, А. Шмельова, Ю. Стрелкова, ми звертаємося до аналізу змісту та наповненості взаємозв'язку життєвої компетентності й антиципаційної спроможності через побудову семантичного поля і психосемантичних репрезентацій особистості. У свою чергу, сутність поняття "психосемантичні репрезентації" ми розглядаємо в межах конституціонального підходу (Ж. Рішар, А. Шюц).

Загальнотеоретичними положеннями дослідження для нас стали феномен життєвої компетентності, що розглядається в концепціях П. Горностая, Л. Сохань, М. Степаненка, Т. Титаренко, О. Штепи, К. Юнга; процесу антиципування у працях Т. Базилевича, І. Батраченка, Б. Ломова, В. Менделевича, Л. Регуш, О. Сергієнко, Є. Суркова; поняття дорослості та зрілості в акмеологічній концепції А. Бодальова; соціального інфантилізму В. Оперова; утримання та прагнення до здирництва в концепції зрілості Г. Сухобської.

Вихідним трактуванням соціального виміру життєвої компетентності є розуміння життєвої компетентності у працях Л. Сохань, М. Степаненка [5; 11]. Отже, життєву компетентність поділяємо на компоненти, які "вбирають в себе" цей феномен: знання, уміння та навички, життєвий досвід, життєві досягнення особистості, які об'єктивуються у міру її життєвої компетентності [4]. Уміння як компонент життєвої компетентності – це можливість розв'язувати життєві завдання; орієнтуватися в соціальній та індивідуальній життєвій ситуаціях; робити правильний вибір у різних, у тому числі екстремальних ситуаціях. Закріплені в умінні та навичках моделі поведінки, реакції на певні життєві обставини зберігають інтелектуальну та життєву енергію особистості, прогножуючи вже знайдені способи реагування та поведінки [11]. Виходячи з цього, життєва некомпетентність як процес спричиняє життєву невлаштованість, зумовлену невмінням налагодити побут, гармонійно будувати відносини з близькими, створює додаткові труднощі для особистісної самореалізації. Подібне трактування досить співзвучне з розумінням адаптації в інтеракціоністській парадигмі. Головною загальною ідеєю обох теорій є життєтворчість (Л. Сохань, Т. Титаренко), творче вирішення (Л. Філіпс) [5; 8; 18].

Поряд із цим процес антиципування на особистісному рівні розглядають передусім із двох позицій: як здатність до використання власного досвіду для ймовірнісного прогнозування майбутньої ситуації та підготовки до майбутніх подій [7]; як темпорально орієнтовану форму організації психічного, що призначена для відображення, проектування,

упередження та опрідметнення майбутнього [3]. Так, якщо в межах першого визначення антиципація розглядається німецькими дослідниками як процес прогнозування позитивного результату та надії на успіх [17], то американська школа когнітивно-поведінкової психології вказує на тенденцію прогнозування негативних наслідків і як результат утримання від певних дій (А. Бандура, Дж. Келлі). Трактуювання адаптації як передбачення можливої фрустрації та дій уникнення в теорії когнітивного дисонансу визначають як стратегію попередньої адаптації. При цьому виникає явище вибірковості сприйняття інформації й уникнення певних деталей і фактів, які посилюють дисонанс. Також Л. Фестінгер вказує на те, що минулий досвід може спровокувати цілковите уникнення можливості дисонансу [12].

Отже, ми вважаємо, що адаптація як критерій успішності особистості являє собою показник взаємозв'язку антиципування та життєвої компетентності на психологічному рівні розуміння феномену. На теоретико-методологічному рівні це можна виразити такою формулою: “що є критерієм успіху – засвоєне знання (детермінізм, реактивність) чи якісно новий прогноз (індетермінізм, проактивність)?”. Тому, для виявлення життєвих переконань як аспекту життєтворчості, ми використовували психосемантичний підхід, розглядаючи імпліцитні уявлення людей про образ власної професії як тонкий інструмент антиципації поведінки молодих працівників.

Процедура експерименту. Для зіставлення антиципаційних схем суб'єктивної моделі професіонала ми сформували дві експериментальні групи (37 осіб: 20 чоловіків, 17 жінок): перша група – працевлаштовані на одному місці роботи зі стажем більше ніж один рік (16 осіб: 8 чоловіків, 8 жінок); друга група – непрацевлаштовані, працевлаштовані не за фахом або зі стажем не більше ніж півроку на кожному підприємстві (21 особа: 12 чоловіків, 9 жінок).

Для об'єктивності експериментальних даних обидві вибірки містили фахівців технічних, економічних, соціально-гуманітарних, педагогічних спеціальностей. Експеримент складався з двох серій: категоризація конструкту “моя робота та я в ній”, який перевірявся за критерієм Хемфрі для виявлення розмірності семантичного простору:

$$|r_{\max 1} \times r_{\max 2}| > 2/\sqrt{N};$$

аналіз 1–5 та 10-го блоків методики індивідуальної каузометрії А. Кроніка, Р. Ахмерова з елементами біографічного інтерв'ю.

Результати експерименту. Отже, зупинимось на аналізі порівняння норми з найбільш викривленими антиципаційними схемами образу професії та їхнім семантичним полем. За норму ми прийняли результати досліджуваних першої групи з постійним працевлаштуванням.

1. Первинний аналіз конструкту. Виділено такі групи прикметників у першій серії експерименту: протилежні професійні якості “компетентність / некомпетентність”, змістовно-сміслові “цікава / беззмістовна”;

структурно-динамічні “постійне зростання / сталість”; ресурсні “прибутковість”; емоційні “улюблена / набридлива”; за ступенем складності “складна / проста”, соціальне визнання “популярна / звичайна”; однозначні – технічно-конструкторська, аналітична.

2. Далі були підраховані коефіцієнти кореляції між показниками за сумарними матрицями (у всій групі випробуваних), роздільно за прикметниками, за всім списком дескрипторів та окремо проведений факторний аналіз, який дав такі результати: ми виділи чотири фактори, узагальнивши їх такими назвами – ф1 (професійні спеціальні якості на вміння), ф2 (емоційне забарвлення діяльності), ф3 (динамічність та складність діяльності), ф4 (майновий статок від діяльності).

3. Для вияву розмірності семантичних просторів і визначення когнітивної складності експериментальних груп ми використовували критерій Хемфрі. За результатами факторизації були виділені розмірності конструктів: група молодих спеціалістів, що працює за фахом – чотири особи, молоді спеціалісти, що працюють не за фахом зі зниженням кваліфікації, молоді спеціалісти, що постійно змінюють місце роботи, безробітні – чотири особи.

4. Розглянемо типологію конструктів експериментальної групи, що працює за фахом. Ф1: просунутий, майстер, конструктивіст, директивний, ентузіаст, аналітик, сертифікований, практик; протилежне: ламер, теоретик. Ми вбачаємо збіг загальногрупового фактору з ф1 – професійні якості та спеціалізація, констатування власних досягнень. Ф2: обізнаність, розумність, поміркованість, креативність, нестандартність, багатогранність; протилежне: одноманітність, сумна, беззмістовне, копітка. Цей фактор не збігається із загальногруповим, але його можна віднести частково до загальногрупового фактору “динамічність” і характеризувати як вияв змагання та тенденцій до динамічності роботи. Ф3: прибуткова, достойна; протилежне: малоприбуткова, збиткова, гуманітарна. Ф4: улюблена, демократична; протилежне: ієрархічна, ризикова, недостойна, нечесна, маніпулятивна (табл.).

Таблиця

Оцінювання конструктів за отриманими факторами експериментальних груп

Група	Фактори			
	ф1	ф2	ф3	ф4
Перша	1	4	2	3
Друга	3	1	2	1

5. Якісний аналіз каузометрій та зіставлення з результатами факторного аналізу дав нам змогу виділити такі типи антиципаційних схем у поєднанні з особливостями семантичного поля:

– експериментальна група за показниками каузометрії поділилась на два типи:

1) має психологічний вік тотожний або на 1–4 роки більше, показники ранжування переліку подій для себе відносять переважно до минулого та далекого майбутнього (Е2 за Ньютоном), особливістю цієї групи є ставлення до подій теперішнього як важливих за ранжуванням для інших. Питома вага належності подій до сфери змін у суспільстві та сім'ї. Особливостями семантичного поля цієї групи є перевага прикметників та дієслів, що відносяться до негативних ф3 (устаткована та спокійна), ф1 (спеціалізація у вузькій галузі);

2) у ранжуванні подій переважає орієнтація на теперішнє та майбутнє, особливістю є мала кількість подій минулого. Низький відсоток виборів у ранжуванні подій для інших. Переважна орієнтація на події ділового життя, належності до внутрішнього світу, найменша кількість – належність до сімейної сфери. Психологічний вік збігається з біологічним. Особливостями семантичного простору є використання позитивних дієприкметників та прикметників ф3 (зростання, змінюваність, складність), для ф1 характерні прикметники сленгового професійного спрямування, цікавим є момент акценту на соціальному визнанні (ф2) та похідним від цього посиленнями статку (ф4).

6. Результати другої групи ми поділили за варіантами працевлаштування, що були розглянуті при постановці проблеми. Отже, особливості прогнозування за даними каузометрії молодих спеціалістів, що з постійною зміною місць працевлаштування та працевлаштуванням не за фахом поділилися таким чином. У чоловіків цієї групи психологічний вік не збігається з біологічним та перебуває у проміжку від 19 до 21 року (вік студентства), спрямованість за ранжуванням подій каузометрії виявляють у зсуві всього переліку подій життя на майбутнє. При формуванні переліку ми підкреслили характерні коментарі: “Фах та заробляння грошей – це різні речі. Щоб подумати про створення сім'ї, я повинен більше заробляти”.

При цьому у плануванні подій в переліку каузометрії момент одруження та народження дітей вказувався лише в одній особі. Ми вбачаємо тут певну суперечність в тому, що готовність та плани щодо створення сім'ї не є наразі актуальними. Це підтверджується й при процедурі вияву сфер належності, де в основному є події, що позначаються як сфера професійної діяльності, ділового життя. Окремою особливістю є певна тенденція ранжувати всі події за важливістю “для себе” в період молодості та зрілості, та вагомості “значущих для інших” періоду дитинства.

7. Ми також хотіли б підкреслити особливість уживання прикметників, які відносяться до ф4 – позитивні: дохідність та відсутність збитків, банкрутства. За ф1 професійні якості дуже ідеалізовані. У цій групі фактор майже позитивний: досконалий, досвідчений, розуміючий, глибокий. Ф2 та ф3 для цієї групи мають незначні показники. Окремим аспектом за ф2 є соціальне визнання: відомий, поважний.

Отже у семантиці ми вбачаємо певну розбіжність між ідеалізацією образу з точки зору професійних якостей, при відсутності вагомих показників за ф3, що свідчить про розуміння змісту професійної діяльності як певних “вроджених” рис, які є незмінними. При цьому існує тенденція підкреслення страху та уникнення злиденності з вагомою потребою визнання.

Ми можемо назвати такий тип “Зірковий фабрикант”. Але при цьому постає запитання: чому виникла зміна фаху на менш кваліфікований? Ми вбачаємо в цьому викривлення антиципаційної схеми, що передбачає “швидке зростання у професії – це запорука щастя” / “або пан або пропав”, як говориться в польській приказці. Тому, якщо після закінчення ВНЗ одразу не будеється блискуча кар’єра та немає визнання у професії, то зміна фаху є певним виправданням того, що прогноз юності не здійснився.

У такому типі антиципаційної схеми процес викривлення заснований на обов’язковій умові швидкості в часі здійснення подій: швидка кар’єра як прогноз минулого, що не справдився у теперішньому, швидкі гроші як прогноз теперішнього, як виправдання минулого.

8. Результати групи молодих жінок, що не працюють за фахом, поділились таким чином. Показники психологічного віку цієї групи не мають виразної тенденції: наявний як збіг із біологічним, так і більш молодий або старший психологічний вік. Проте виразною тенденцією при формуванні подій життя є переважна кількість подій минулого з негативним забарвленням та малий перелік подій майбутнього. Майбутнє проектується в такого типу вибірки від 2 до 5 років. При ранжуванні подій “для себе” тенденції відбору сфокусовані на близьке минуле. При ранжуванні подій “значущих для інших” випробувані відзначали за першими трьома категоріями події близького майбутнього. Особливості семантичного поля цього типу поділилися таким чином, ф2 має найбільшу вагу порівняно з іншими. До позитивних молоді жінки відносять: відсутність сварок, тиха робота, робота наодинці. До негативних зарахували прикметники: роздратованість, жорсткість, вправність.

9. Другим фактором за значенням став ф3, і тут важливим було зарахування до негативних критеріїв динамічність, зростання, складність, відповідальність, багатоетапність.

Водночас значення ф3 було найменшим; до позитивних критеріїв були віднесені: своєчасність виплати грошей, постійність виплат.

Отже, слід проаналізувати антиципаційні схеми цієї групи. Порівняно з чоловіками жінки цієї групи будують прогнози, виходячи з побоювань власного минулого, використовуючи при цьому стратегію уникнення складних обставин та уникнення детального прогнозування. Відповіді першої частини експерименту з переліку всіх випробуваних є найбільш стислими.

Аналіз даних чоловіків і жінок другої групи поділилися таким чином. Їх результати досить схожі за своїми показниками. Психологічний вік випробуваних, яким вже на той момент було не менше ніж 25 років, на

наш на подив, зафіксувався на рівні старшокласника, тобто 15–17 років. Досить чітка тенденція ранжування подій “для себе”: відлік починається саме з підліткового віку. В усіх спостерігається виразна тенденція розриву між подіями теперішнього та майбутнього.

Події майбутнього відносяться до віку пізньої зрілості, при цьому не як не задіяний проміжок часу від теперішнього (близько 25–26 років) до віку зрілості (близько 46–49). Усі події відносяться або до загальносоціальної сфери, або до сфери психологічного світу. Тобто конкретне майбутнє не розробляється взагалі. Іншим варіантом профілю каузометрії є чітка розробка минулого до моменту теперішнього без проробки майбутнього взагалі. При пропонуванні експериментатором спроектувати майбутнє на будь-який проміжок часу ми отримали категоричну відмову.

Можна задати тоді запитання: а чи не є це інфантильною фіксацією на підлітковому віці в якому прогнози будуються лише на актуальне теперішнє? Ми можемо припустити, що наразі це частково фіксація на підлітковій поведінці, проте схема антиципаційного прогнозу буде виглядати таким чином: “а чи будете ви мене любити отаким (такою)”.

Висновки. Аналіз семантичних репрезентацій структури суб’єктивної моделі професіонала молодих спеціалістів із відмовою від реалізації за фахом надав нам такі результати: у складі психосемантичних репрезентацій життєвої компетентності виявляються стійкі структури, що відповідають зовнішнім показникам успішності, котрі виступають як еталонні, фактор професіоналізму низький, на що вказує мала деталізація власно специфіки роботи та звернення до критерії кар’єрного зростання, який не містить компетентнісних показників. Для групи з відмовою від працевлаштування характерні також семантичні репрезентації образу професіонала як певних вроджених рис, які дають змогу на основі неповторності характеристик обов’язково досягти популярності. Такі уявлення є, передусім, нав’язаними інтеріорізованими стереотипами мас-медіа.

Змістовні параметри репрезентацій життєвої компетентності при антиципуванні особистісного майбутнього корелюють із такими особистісними характеристиками, як ціннісні орієнтації, зорієнтовані на статок і популярність, авторитет, показники психологічного віку для зазначених експериментальних груп знаходяться в діапазоні ранньої юності та підліткового віку, відносно категорії часу переважають тенденції ретроспекції (зверненості до минулого) та презентоспекції (зверненості до переживань теперішнього), що не є адекватним для часової зорієнтованості цього вікового періоду.

Список використаної літератури

1. Айзенк Г. Парадоксы психологии / Г. Айзенк. – М. : Эксмо-Пресс, 2009. – 352 с.
2. Артемьева Е.Ю. Психосемантические методы описания профессии / Е.Ю. Артемьева, Ю.Г. Вяткин // Вопросы психологии, 1986. – № 3.

3. Батраченко І.Г. Психологія розвитку антиципації людини / І.Г. Батраченко. – Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 2009. – 264 с.
4. Горностай П.П. Личность и роль: ролевой подход в социальной психологии личности / П.П. Горностай. – К. : Интерпресс, ЛТД, 2007. – 312 с.
5. Життєві кризи особистості : у 2-х ч. / [за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова]. – К. : ІЗМН, 1998. – Ч. 1. – 356 с.
6. Кроник А.А. Каузометрия: Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути / А.А. Кроник, Р.А. Ахмеров. – М. : Смысл, 2003. – 284 с.
7. Менделевич В.Д. Антиципационные механизмы неврогенеза / В.Д. Менделевич // Психол. журн. – 1996. – Т. 17. – № 4. – С. 107–115.
8. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / [за ред. Т.М. Титаренко]. – К. : Міленіум, 2005. – 336 с.
9. Петренко В.Ф. Основы психосемантики / В.Ф. Петренко. – [2-е изд., доп.]. – СПб. : Питер, 2005. – 480 с.
10. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – М. : Когито-Центр, 2002. – 396 с.
11. Степаненко М.Д. Життєва компетентність особистості: концептуальні засади та соціальні виміри : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / М.Д. Степаненко ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2006. – 205 с.
12. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса : пер. с англ. / Л. Фестингер. – СПб. : Ювента, 1999. – 317 с.
13. Фрейд А. Психология “Я” и защитные механизмы / А. Фрейд. – М. : Педагогика-Пресс, 1993. – 144 с.
14. Хартманн Х. Эго-психология и проблема адаптации / Х. Хартманн. – М. : Институт общегуманитарных исследований, 2002. – 160 с.
15. Шестопалова К.М. Вплив антиципаційної спроможності на життєві стратегії в ситуації ціннісного конфлікту особистості / К.М. Шестопалова // Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості / [за ред. С.Д. Максименка, М.В. Папучі]. – К., 2011. – Т. 11. – Вип. 4. – Ч. 2. – С. 343–350.
16. Encyclopedia of psychology [Ed. by H.I. Eysenck, W. Arnold, R. Meili]. – L. : Fontana–Collins, 1975.
17. Rademacher L. Geschlechtsspezifische Unterschiede im belohnungsorientierten Verhalten: Neuronale Grundlage und klinische Relevanz [Електронний ресурс] / L. Rademacher, K.N. Spreckelmeyer, S. Krach, G. Grunder. – Режим доступу: <http://www.kup.at/2010-02-16>.
18. Philips L. Human adaptation and his failures / L. Philips. – N-Y ; London : Academic Press, 1968. – 41 p.

Шестопалова К.М. Влияние антиципаций и жизненной компетентности на особенности адаптации личности

Статья посвящена анализу влияния процесса антиципации и феномена жизненной компетентности на адаптацию к профессиональной деятельности молодых специалистов. Выделены типы прогнозов, которые приводят к отказу от работы по специальности или потери квалификации.

Ключевые слова: *жизненная компетентность, антиципация, адаптация.*

Shestopalova K. Impact of anticipation and life competence to the features of individual adaptation

The article is devoted the impact of anticipation and the phenomenon of vital competence to adapt to the professional activity of young professionals. Selected types of anticipation that lead to non-professional work or loss of qualification.

Key words: *life competence, anticipation and adaptation.*